

Bilaga 2

Lärdomar

FraViVo

Beställare/Effektägare: Linda Dehlin

Projektägare: David Johansson

Projektledare: Emmy Hedström Kuosmonen

1 Inledning och sammanfattning av projektet

Projektet FraViVo är en fortsättning i projektserien där projektet iVO är föregångare och avslutades i december 2021. I iVO undersöktes det hur IoT-enheter kan användas i individers hem och vardag för att skapa trygghet och förutsättningar för ökad självständighet. I FraViVo, som är nästa fas i projektserien, undersöks i stället hur IoT-enheter kan användas inom vård och omsorgsboende och förutsättningarna för att nå ett breddinförande av IoT-enheter. Syftet med projektet är att kunna upptäcka och följa levnads- och beteendemönster över tid med Internet of Things (IoT) och AI, och relatera det till individens sjukdomsförlopp och behov. Syftet är också att upptäcka trender och avvikelser som kan relateras till effekter av pågående behandling eller ge svar på specifika frågor som måste utredas inför behandling.

Initialt var tanken med FraViVo-projektet att fortsätta arbetet i individers privata hem, den inriktningen omvärderades dock innan projektet hann starta i gång och Skellefteå kommun som behovsägare tog beslutet att i stället lägga fokus på vård och omsorgsboenden.

Inledningsvis i projektet sattes ett samarbete upp med leverantören och samtliga parter i projektet landade i att det var en AI-kamera som skulle användas för att fånga upp och förstå de äldres livs- och beteendemönster.

Därefter har mycket av arbetet i projektet fokuserat på att testa denna typ av teknik och dess juridiska och etiska genomförbarhet. Med facit i hand har ovanstående inriktningar satt ramarna för det fortlöpande arbetet. Kombinationen av den valda AI-kameran tillsammans med inriktningen mot vård och omsorgsboenden har gjort det svårt att nå framdrift i projektet.

Under hösten 2023 tog projektet en ny inriktning som resulterade i att den tilltänkta tekniken stängdes ned hos berörda deltagare. Denna förändring innebar att tekniken i stället fortsatte testas och utvärderas i en avgränsad labbmiljö hos Luleå tekniska universitet. Som komplement till det påbörjades även ett arbete med att analysera och dokumentera säkerhetskrav för användandet av IoT inom vård och omsorg.

Projektet FraViVo har pågått till och med december 2024, arbetet har resulterat i en rad lärdomar som projektgruppen nu vill dela med sig utav.

2 Arbetsgång vid implementering av IoT inom vård och omsorg

2.1 Identifiera behovet

Först och främst måste det finnas ett tydligt identifierat behov av att använda kameror eller sensorer inom vård och omsorgsboende. Detta kan vara relaterat till säkerhet, vårdkvalitet eller andra faktorer som kräver insamling av data.

2.2 Konsultera de boende och deras anhöriga

Innan några åtgärder vidtas bör de boende, deras anhöriga och eventuella lagliga företrädare konsulteras och informeras om syftet med att använda kameror eller sensorer. Detta inkluderar att förklara varför det är nödvändigt och hur det kommer att påverka den boendes integritet.

2.3 Personuppgiftsansvar och personuppgiftsbiträde

Att samla in data med sensorer i form av livs- eller beteendemönster är en form av personuppgiftsbehandling enligt Dataskyddsförordningen.

Innan man påbörjar en personuppgiftsbehandling behöver man ha klart för sig vilken part som är personuppgiftsansvarig och om det krävs ett eventuellt personuppgiftsbiträde.

Personuppgiftsansvarig är den som bestämmer syftet med behandlingen av personuppgifter. Ett personuppgiftsbiträde är en tredje part som behandlar personuppgifter på uppdrag av personuppgiftsansvarig.

I projektet FraViVo landade man i att Skellefteå kommun bör vara personuppgiftsansvarig då det är Skellefteå kommuns verksamhet som står för behovet och har ett intresse för personuppgiftsbehandlingen i sin myndighetsutövning. Det är även Skellefteå kommun som kommer att ha nytta för den information som personuppgiftsbehandlingen resulterar i på lång sikt.

I och med att projektet syftar till att bedriva forskning på den data som samlas in resonerades det i projektet att det även skulle kunna vara ett delat personuppgiftsansvar mellan Skellefteå kommun och de deltagande universiteten.

I FraViVo tecknades ett personuppgiftsbiträdesavtal mellan Skellefteå kommun och leverantören samt Skellefteå kommun och Luleå tekniska universitet. Detta då personuppgifterna behandlas inom deras respektive tekniska plattformar.

2.4 Rättslig grund

Förutom personuppgiftsansvar och personuppgiftsbiträde är det bra att ha klart för sig vilken rättslig grund man har för personuppgiftsbehandlingen. För offentliga verksamheter är det i huvudsak allmänt intresse eller myndighetsutövning. Det kan också vara samtycke. Samtycke rekommenderas generellt dock inte som rättslig grund för offentliga verksamheter, detta eftersom samtycke när som helst kan återkallas. Mer information om rättslig grund kan hittas på Integritetsskyddsmyndighetens hemsida.

2.5 Samla in samtycke

Ett komplement till den rättsliga grunden kan vara samtycke, som bör inhämtas utifrån ett etiskt perspektiv. Detta är särskilt viktigt om användningen av kameror eller sensorer innebär insamling av personuppgifter eller påverkar de boendes integritet. Samtycket måste vara frivilligt, informerat och kan återkallas när som helst.

2.6 Teknikval

Under projektets gång har det resonerats kring de olika typerna av tekniker som finns på marknaden. Initialt valde man att undersöka möjligheten att använda sig av en AI-kamera då den kunde ge mycket information om en individs levnads- och beteendemönster men samtidigt pseudonymisera individen.

2.7 Informationssäkerhetsklassning

För att säkerställa att insamlad data är skyddad på rätt sätt ska en informationsklassning göras. Utifrån resultatet bör säkerhetsåtgärder vidtas så att endast auktoriserad personal har tillgång till den insamlade datamängden.

2.8 Konsekvensbedömning (enligt IMY)

För att bedöma om användningen av kameror eller sensorer är nödvändig och proportionerlig i förhållande till det skyddade intresset kan det vara nödvändigt att genomföra en integritetsprövning.

2.9 Teknisk implementering

När alla juridiska och etiska överväganden har beaktats, kan tekniken implementeras enligt planen. Det inkluderar installation och konfiguration av kameror eller sensorer enligt de identifierade behoven.

2.10 Informera och utbilda personalen

Personalen som arbetar inom vård och omsorgsboende måste informeras om användningen av kameror eller sensorer samt utbildas om hur de ska användas korrekt och i enlighet med gällande regler.

2.11 Utvärdera och revidera

Användningen av kameror eller sensorer bör kontinuerligt utvärderas för att säkerställa att användningen fortfarande är nödvändig och i enlighet med lagar och riktlinjer. Det är viktigt att genomföra ändringar om det skulle behövas.

3 Tekniska möjligheter

3.1 AI-kamera eller sensor

I Sverige finns ingen specifik definition av en "kamera" i lagtexten. I stället regleras användningen av kameror och övervakningssystem främst genom dataskyddslagen (2018:218), EU:s dataskyddsförordning (GDPR) och kameraövervakningslagen (2018:1200). Dessa lagar reglerar användningen av kameror och övervakningssystem i syfte att skydda personlig integritet och

säkerställa att personuppgifter behandlas lagligt. Några av de grundläggande principerna är att det måste finnas ett syfte med övervakningen och omfattningen får inte vara större än syftet. Informationen som samlas in får inte lagras längre än nödvändigt för det avsedda syftet.

Kameran som FraViVo-projektet tittat närmre på fungerar på så sätt att den information som slutanvändaren möts av kan avpersonifieras eller pseudonymisera. Oklarheter kring huruvida tekniken kan klassas som en kamera eller sensor har dock funnits och en djupdykning i frågan resulterade i att den valda tekniken bör klassas som en klarbildskamera snarare än en sensor, som var utgångspunkten från början. Detta innebär i sin tur att personuppgiftsbehandlingen hamnar inom lagen för kamerabevakning.

Resonemanget bakom detta resultat grundar sig i kamerabevakningslagens definition av en kamera. Trots att slutanvändaren endast möts av en avpersonifierad bild samlar kameran in en klar bild av individen och dennes hem som sedan analyseras och processas på en server i efterhand. Detta medför en säkerhetsrisk och onödigt personuppgiftsbehandling i förhållande till ändamålet.

Projektet har sedan dess undersökt skillnaden, genom att jämföra data från AI-kameran med motsvarande data från rörelsesensorer som bygger på radartechnik för att ta reda på om mindre integritetskränkande teknik kan ge en motsvarande förklaringsgrad som med mer avancerad teknik.

3.2 Radar

Den sensor som AI-kameran jämförs med är en sensor som bygger på radartechnik där det finns möjlighet att ställa in olika zoner i rummet, dessa zoner kan kategoriseras som säng, dörr, matbord, mer mera. Zonerna kan också användas till att tala om vilka områden som sensorn inte ska uppfatta rörelser inom.

3.3 Sammanfattning teknikval

Utifrån de lärdomar man tagit i både projekten IVO och FraViVo är hypotesen att rörelsesensorer är mer kostnadseffektivt och tillräckligt att använda inom hemtjänst. Denna teknik ger tillräcklig information om aktiviteter och behov för att förstå livs- och beteendemönstret inom den typen av verksamhet och boendeform.

Inom vård och omsorgsboenden är hypotesen att det krävs mer avancerad teknik såsom radar, AI-kamera eller värmekamera för att förstå livsmönstret hos en individ. Detta beror bland annat på att personerna ofta bor i mindre lägenheter eller rum. Detta medför att mer avancerad teknik med till exempel zoninställningar behövs för att få en tillräcklig förklaringsgrad av individernas livs- och beteendemönster i den typen av verksamhet.

Projektet arbetar fortfarande med att testa denna hypotes och jämför för tillfället data mellan mer och mindre avancerad teknik.

4 Myndigheter och organisationer

Nedan presenteras en rad myndigheter och organisationer som kan vara bra att ta kontakt med vid liknande arbete som FraViVo.

Etikprövningsmyndigheten (vid forskning): Etikprövningsmyndigheten är en statlig förvaltningsmyndighet i Sverige för etisk prövning av forskning på människor.

Integritetsskyddsmyndigheten (IMY): För information om dataskyddslagar, riktlinjer för behandling av personuppgifter och samtycke, samt praktiska råd för följsamhet med dataskyddsförordningen (GDPR).

Myndigheten för digital förvaltning (DIGG): DIGG kan erbjuda vägledning om användning av digitala verktyg och teknik inom offentlig sektor, inklusive vård och omsorgsverksamheter.

Socialstyrelsen: Socialstyrelsen är Sveriges kunskapsmyndighet för vård och omsorg. De kan ge guidning i personuppgiftsbehandling inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten.

Sveriges kommuner och regioner (SKR): SKR:s uppgift är att stödja och bidra till att utveckla kommuner och regioners verksamhet. De fungerar som ett nätverk för kunskapsutbyte och samordning.

5 Lagar och förordningar

Nedan presenteras en rad lagar och förordningar som kan vara bra att känna till och ta i hänsyn vid liknande arbete som FraViVo.

Dataskyddsförordningen (EU) 2016/679 (GDPR): Säkerställer att välfärdsteknik hanterar personuppgifter skyddat och med samtycke, ger individer kontroll över deras data och kräver att teknikleverantörer vidtar starka säkerhetsåtgärder och följer transparens.

Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30): Denna lag innehåller bestämmelser om organisationen av hälso- och sjukvård och kan vara relevant för hur välfärdsteknik integreras i vårdmiljön.

Kamerabevakningslag (2018:1200): Har en direkt inverkan på hur välfärdsteknik, särskilt den som inkluderar kameror, får utformas och användas inom vård och omsorgssektorn i Sverige. Om användandet av välfärdsteknik innefattar personuppgiftsbehandling med hjälp av kamera är det därför av stor vikt att känna till vad denna lag innebär.

Patientdatalagen och Patientdatalag (2018:218): Dessa lagar reglerar hanteringen av patientinformation och elektronisk patientjournal. De kan vara relevanta för vård och omsorgssammanhang där välfärdsteknik används.

Socialtjänstlagen (2001:453): Fastställer kommunernas ansvar för att tillhandahålla stöd och service till äldre personer. Målet är att främja äldres möjlighet till ett aktivt och självständigt liv.

Lagen betonar vikten av att äldre ska kunna bo kvar i eget hem så länge som möjligt med stöd av hemtjänst, anpassning av bostaden och andra hjälpmedel. När det inte längre är möjligt att bo hemma ska äldre erbjudas plats på äldreboenden som möter deras behov av omvårdnad och säkerhet. Socialtjänstlagen reglerar också rätten till bistånd för såväl praktisk hjälp i vardagen

som personlig omvårdnad och stöd i sociala aktiviteter. Kommunen ska enligt lagen genom individuell behovsbedömning säkerställa att varje äldre får det stöd och den hjälp de behöver.